

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до проекту Закону України “Про внесення змін до деяких
законодавчих актів України щодо окремих питань правового захисту
військовослужбовців”

1. Обґрунтування необхідності прийняття законопроекту

Погоджуючись з ідеєю посилення правового захисту окремих категорій військовослужбовців, альтернативний законопроект пропонує окремі аспекти законодавчої ініціативи визначити більш комплексно та системно.

Спеціальні курси підготовки

У цьому питанні альтернативний законопроект поділяє положення основного проекту і не містить розбіжностей з ним.

Правовий захист військовослужбовців, яких зазнали поранення, контузії, каліцтво

Основним законопроектом для цієї категорії військовослужбовців передбачена виплата додаткової винагороди виключно у розмірі 6 тис. грн. Однак з тексту основного законопроекту випливає, що розмір такої винагороди встановлюється з першого дня поранення (контузії, каліцтва), що звужує права таких військових і не вирішує проблему, актуальну для таких військових на даний час.

Пункт 116 Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України, затвердженого Указом Президента України від 10 грудня 2008 року № 1153/2008 (далі – Положення), передбачає зарахування військовослужбовців наказами щодо особового складу в розпорядження посадових осіб, які мають право на призначення на посади, для вирішення питання щодо подальшого їх службового використання в разі визнання військовослужбовця військово-лікарською комісією непридатним чи обмежено придатним до військової служби. Необхідність і терміновість переміщення військовослужбовців, які не досягли граничного віку перебування на військовій службі і визнані військово-лікарською комісією за станом здоров'я обмежено придатними до військової служби, з посад, що вони займають, на інші посади, на яких вони можуть виконувати обов'язки військової служби з урахуванням стану здоров'я, підготовки і досвіду служби, визначаються командирами (начальниками), які мають право призначати військовослужбовців на відповідні посади (пункт 90 Положення). Таким чином, перебування такого військовослужбовця у розпорядженні триває до призначення на нову посаду або звільнення з військової служби.

У свою чергу розділ XXVIII Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам, затверджений наказом Міністерства оборони України від 07 червня 2018 року № 260 і зареєстрований в Міністерстві юстиції України від 26 червня 2018 р. за № 745/32197 (далі – Порядок), передбачає, що грошове забезпечення

військовослужбовцям (крім військовослужбовців строкової військової служби), зарахованим у розпорядження відповідних командирів або звільненим від посад, **виплачується в розмірі грошового забезпечення, яке військовослужбовці отримували за займаними посадами до зарахування в розпорядження, але не більше ніж два місяці.** Якщо не можна прийняти кадрове рішення щодо подальшого службового використання військовослужбовця, у період перебування у розпорядженні протягом двох місяців з поважних причин (відсутність рівнозначних посад, бажання подальшого проходження військової служби, наявність сімейних та інших обставин) грошове забезпечення виплачується йому **в розмірі, яке він отримував за займаною посадою до зарахування в розпорядження, за рішенням Міністра оборони України.** Грошове забезпечення військовослужбовцям **після перебування у розпорядженні понад два місяці виплачується в розмірі окладу за військовим званням та надбавки за вислугу років, за винятком випадків продовження строків виплати за рішенням Міністра оборони України.**

Таким чином, після спливу двох місяців перебування у розпорядженні військовослужбовець починає отримувати мізерні виплати: оклад за військовим званням становить від 440,5 грн до 1762 грн, а надбавка за вислугу років військовослужбовцям – від 25 до 50 відсотків посадового окладу з урахуванням окладу за військовим (спеціальним) званням (див. додатки 14 і 16 до постанови Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2017 р. № 704 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України 28 жовтня 2020 р. № 1038).

Можливість після спливу вказаних двох місяців продовжити виплату грошового забезпечення за попередньою посадою за рішенням Міністра оборони України не вирішує вказану ситуацію, оскільки Порядок не визначає ні випадків, ні підстав прийняття такого рішення, що створює суттєві корупційні ризики та допускає необмежену дискрецію.

У зв'язку з цим постає логічне питання щодо необхідності збереження на військовій службі військовослужбовців, визнаних обмежено придатними до військової служби, яких не можливо протягом встановленого строку призначити на інші посади, на яких вони можуть виконувати обов'язки військової служби з урахуванням стану здоров'я, підготовки і досвіду служби; при цьому виплачуючи таким військовим мізерне грошове забезпечення, принижуючи гідність захисників України. Крім того, фактично необмежене у строках перебування військовослужбовців у розпорядженні суперечить принципу правової визначеності і ще більше демотивує поранених захисників Батьківщини.

Таким чином, доцільно надати можливість таким військовим знайти себе у цивільному житті з урахуванням колосального досвіду, здобутого у ході проходження військової служби. У такому разі військовослужбовець зможе отримати передбачену законодавством вихідну допомогу та скористатися пільгами і державними програмами з підтримки працевлаштування.

Правовий захист військовослужбовців, які проходять строкову службу

Для цієї категорії військовослужбовців передбачена виплата додаткової винагороди виключно у розмірі 6 тис. грн. Однак такий підхід не вирішує реальну проблему цієї категорії військових.

Відповідно до пункту 210 Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України, затвердженого Указом Президента України від 10 грудня 2008 року № 1153/2008, з моменту введення воєнного стану (настання воєнного часу) військовослужбовці, у яких закінчився строк строкової військової служби, продовжують проходити військову службу до оголошення демобілізації, крім випадків, визначених пунктами "б", "в", "г" частини другої статті 26 Закону України "Про військовий обов'язок і військову службу".

Таким чином, призовники 2020-2021 років станом на сьогодні продовжують службу понадстроково.

Описана ситуація є неприпустимою з таких причин.

По-перше, відповідно до тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів посадових окладів військовослужбовців строкової військової служби (додаток 12 до постанови Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2017 р. № 704) посадовий оклад військовослужбовця строкової служби залежно від тарифного розряду у перерахунку на реальну виплату становить від 352,4 до 704,8 грн на місяць.

Назвати цю виплату мізерною означає суттєво недооцінити катастрофічно низький рівень посадового окладу строковика. Описану ситуацію згладжувала виплата додаткової винагороди у розмірі 30 000 грн, що виплачувалася відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р.

№ 168 «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану». Однак згідно наказу Міністерства оборони України № 44 «Про внесення Змін до Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 30 січня 2023 р. за № 177/39233, відтепер така винагорода фактично не може бути призначена для строковиків.

Стаття 27 Основного Закону передбачає абсолютне право на повагу до людської гідності. У свою чергу, стаття 43 Конституції України забороняє використання примусової праці. Описані засадничі положення корпусу прав людини конституційного ладу України є вочевидь порушені у вищеописаній ситуації.

По-друге, «утримання» строковиків на військовій службі суперечить задекларованій державній політиці. 18 жовтня 2022 року Верховна Рада України прийняла Закон України № 2678-ІХ, який визначила, під час дії воєнного стану призов на строкову військову службу не проводиться.

Таким чином, держава задекларувала, що на період воєнного стану пріоритет віддається контрактній службі та службі за призовом під час мобілізації, на особливий період, оскільки військовослужбовці такого виду служби є безпосередньо задіяними у відсічі збройної агресії.

По-третє, понаднормове продовження строкової служби шкодить обороноздатності держави.

Держава не може задіяти строковиків у районах проведення бойових дій. Водночас, такі особи не підлягають мобілізації (навіть за власним бажанням), оскільки вже проходять військову службу. Контракт може бути укладений, але він укладається добровільно, і багато строковиків не бажають укласти багаторічний контракт, очікуючи відносно швидкого закінчення бойових дій.

Отже, держава втрачає підготовлених молодих бійців, яких не може задіяти в очікуваному контрнаступі.

Пропозиції основного законопроекту стосовно відпусток на період воєнного стану

Основним законопроектом пропонується надання щорічної основної відпустки протягом 30 днів. Така пропозиція **не підтримується** з огляду на таке.

Залишається чинним обмеження, що відпустка надається за умови одночасної відсутності не більше 30 відсотків загальної чисельності військовослужбовців певної категорії відповідного підрозділу. Таким чином, у разі надання відпустки строком 30 днів окремим військовослужбовцям підрозділу інші військовослужбовці підрозділу можуть банально не мати часу протягом року, щоб скористатися своєю відпусткою, оскільки 30% підрозділу будуть відсутні протягом тривалого часу. Крім того, надання відпустки такої тривалості під час активного контр-наступу підриває оборонний потенціал держави.

2. Мета і завдання законопроекту

Основним завданням даного законопроекту є посилення правового захисту окремих категорій військовослужбовців.

3. Загальна характеристика та основні положення законопроекту

Пропонується:

встановити обов'язок направлення громадян, призваних на військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, та які раніше не проходили військову в Збройних Силах України та/або службу в інших військових формуваннях та правоохоронних органах, на спеціальні курси підготовки до навчальних частин (центрів);

надати можливість визнаним обмежено придатним до військової служби військовослужбовцям, що проходять службу за контрактом, за призовом під час мобілізації, на особливий період, військову службу за призовом осіб із числа

резервістів в особливий період, бути звільненими з військової служби після двох місяців з дня зарахування у розпорядження командира (звільнення від посади) у разі не призначення на інші посади, на яких вони можуть виконувати обов'язки військової служби з урахуванням стану здоров'я, підготовки і досвіду служби. Водночас такий військовослужбовець може висловити бажання продовжувати військову службу. У такому разі йому виплачується додаткова винагорода у розмірі 2 мінімальних заробітних плат;

передбачати звільнення зі строкової служби військовослужбовців, які вислужили встановлений законом строк служби, протягом п'яти днів з дня подання ними заяви про звільнення. Звільнені зі служби строковики будуть зобов'язані не пізніше ніж протягом 5 днів з дня звільнення зі строкової служби прибути до відповідного районного (міського) територіального центру комплектування та соціальної підтримки для взяття на військовий облік, вирішення питання щодо призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період, прийняття на військову службу за контрактом, звільнення у запас чи у відставку з підстав та у порядку визначених законом. Строковикам, які не написали заяви на звільнення зі служби і продовжують служити, виплачується додаткова винагорода у розмірі 2 мінімальних заробітних плат;

визначити, що на період воєнного стану сумарна тривалість щорічної основної відпустки протягом року становить 30 днів, але за один раз військовослужбовець зможе скористатися частиною безперервної щорічної основної відпустки тривалістю до 10 днів.

4. Стан нормативно-правової бази у даній сфері правового регулювання

Суспільні відносини у цій сфері регулюються Законами України «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», Статутом внутрішньої служби Збройних Сил України.

5. Фінансово-економічне обґрунтування

Реалізація положень цього законопроекту не потребуватиме видатків Державного бюджету України.

6. Очікувані правові та соціальні наслідки прийняття законопроекту

Прийняття проекту Закону та його реалізація забезпечить належний правовий захист військовослужбовців.

Народні депутати України

